

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője **Rózsa Sándor** főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A hittanhallgatók létszámának apadásáról.

Nem engedi meg sem tárgyunk, sem e fejtegetés kerete, hogy részletesebben, érdemileg adjuk elő: miben határozódik a jövőre érdemes életképes theologia; azt sem feszegetjük, honnan van, az, hogy a protestáns hitélet főleg épen azóta veszít bensőségéből, erőteljességéből, savából, fényéből, mióta Renának, Straussék, Schopenhauerék felbolygatták a hívőknek anyaszentegyházunk erősségeiben vetett közbizodalmit; arra sem akarunk visszatérni, mily áldástalan volt az ezelőtt csak nem is oly régen hazánkban megindult hitelvi támadás és így tovább; csak meggyőződésünk szerint kimondjuk, hogy a hittanhallgatók létszámának apadására befolyást gyakorló szellemi akadályokat, akkor fogjuk jó részben elhárítani, ha olyan tudományt hirdetünk előttük, mely a szív és lélek szükségleteinek kielégítésére, az egyház vallási és erkölcsi erősítésére és Isten dicsóságára szolgál.

Ilyen irányban neveljük gyermekeinket már a nép- és közép-iskolákban; e célra munkáljunk a tanítóképzőkben s a gymnasiumi rendszeres vallásstanári állomások szervezése révén; ezt a szellemet plántáljuk és gondozzuk gyülekezeteinkben; ezt a tudatos feladatot kössük a theol. akadémiák növendékeinek a szívére. A földi és mennyei élet, a látható és láthatatlan anyaszentegyház, a magyar haza és Isten országa tudatos céljainak elérésére készítsük elő és vértessük fel ifjainkat, a Lélek fegyvereivel. E végből a korszerű követelményekhez képest revideáljuk a tanulmányi rendszert, szilárdítsuk a reformált egyházi hittudatot, ápoljuk, támogassuk a népies iratok mellett különösen szegényes theologiai tudományos irodalmunkat, ismerjük fel, fejlesszük, gyümölcsöztessük szellemi, értelmi tőkéinket, hogy ne kelljen bármi

kisszerű szükségleteink kielégítése végett a külföldre szorulnunk. Aztán ne igyekezzünk sokat markolni, mert majd keveset szorítunk. A ki ismeri ama paizsos ellenséggel küzdő magyar református kisdied egyházaink tagjának szellemi, értelmi fogyatkozásait s tapasztalatból tudja, mily vastag ködréteg köríti a mi határszéli vármegeink protestáns lakosságának értelmi láthatárát; az nem ok nélkül sürgeti és kívánja azt, hogy ha mi, százezrekbe kerülő egyetemet akarunk létesíteni, akkor első renden az alsóbb foku oktatás teljes sikerű céljaira is a leglelkiismeretesebb gondot fordítsuk. Általában véve, a szellemi színvonal emelésénél igen széles körültekintéssel és bölcs előrelátással kell eljárjunk.

De miért is folytassam tovább ezen jobbára általánosságban mozgó czikkezt; hiszen a most csak nagyobb körvonalokkal rajzolt kép is feltünteteti előttünk egy részről az okokat, melyekből a hittanhallgatók létszámának apadását eredeztethetjük, másrésztől meg azokat a teendőket, melyek ezen jelenség kedvező irányú megválasztatását elősegélhetik. Hogy azonban fejtegetésemnek valami látható eredménye is legyen, megkísérlem néhány pontba összefoglalva előadni, hogy az óhajtva várt nagyobb arányu javítási munka megindulásáig is, e mi tisztántúli egyházkerületünk mit tehetne a jó ügy érdekében? E végből a következő tenni valók várnak reánk:

1. A *szellemi fejlesztés* céljából revideáljuk a tanulmányi rendszert oly módon, hogy az, a gyakorlati hitélet követelményeinek a mostaninál jobban megfeleljen. A vizsgálati rendszer szintén módosítandó, nemcsak az alapvizsgálati eljárás indokolt átdolgozása, hanem főleg a végett is, hogy:

2. a tanpályát végzett ifjak közül a bármi

ok miatt elkésett, vagy esetleg netalán elmarasztalt egyik másik jelölt, ne maradjon egész esztendeig függőben, vizsgálatának letevése miatt.

3. A szellemi színvonal emelése czéljából a theologiai tudományos irodalom istápolására évenként legalább 300 frt általány volna utalványozandó, a kebelbeli theol. tanárok műveinek kinyomtatathatása végett segélyül. Erre nézve a fedezetet megtalálnók részben a Keresztési—Deák pályamű-alapítványnak, részben más hasonczélú alapoknak évi feleslegében.

4. Az *erkölcsi* javulás elérhetése végett határozottan szabályozzuk a segédlelkészek intézményét; állapítsuk meg javadalmukat, szolgálati ügyrendöket, s nyujtsunk reményt nekik — a mennyire csak lehet — bizonyos időtartam alatt elérhető önállóságuk felől.

5. Hathatósan mozdítsuk elő a méltányló közbecsültetésre, tekintélyes közhatásra, jogos társadalmi befolyásra igényt tartható egészséges testületi szellem létesülését és szilárdulását.

6. *Anyagi* szempontból már a jövő tanévre kimondandó volna, hogy a) az első és második éves hallgatók közül a sikeres előmenetelű és fedhetetlen életű ifjak egészen tandíjmentesek; a többiek pedig, valamint a két felsőbb tanév hallgatói is, évenként csupán öt forint tandíjat fizessenek. b) A most meglévő kilencz 20 frtos tápintézeti hely szaporítandó volna legalább is hárommal. c) A hittanhallgatók a benlakási díj fizetése alól felmentendők volnának. d) Mondja ki a kerületi közgyűlés, hogy a hittanhallgatók által elválasztható javadalmasabb ünnepkövet-

segekre, más tanszakbeli ifjak ki nem hivatók s ha kihivatnának is, ki nem bocsáthatók. e) A debreczeni ev. ref. egyháztanács ismert áldozatkészségétől és nemes pártfogásától remélhetjük, hogy a nagy szünidőre, templomi szolgálatok teljesítése végett benmaradó hat hittanhallgató eddigi szerény díjazását megannyira fogja emelni.

Az ezen hat pontban jelzett javítási módokra vonatkozólag a tiszántúli egyházkerületi közgyűlés, minden további bizottsági vagy konventi tanácskozások bevárása nélkül, már most nyomban dönthet, míg már a többi teendők mikéntjének megállapításához, az esperesi kar, reális alapon mozgó javaslata nélkül nem igen lehetne hozzáfogni.

Ezek előadása után remélem, hogy a kiáltónak eme szavai nem fognak egészen eredménytelenül elhangozni a pusztában. Vajha úgy lenne!

Debreczen, 1896. február.

Dr. Erdős József.

Felvilágosításul.

A Sárospataki Lapok folyó évi 8. számában s—11 jegy alatt, valaki, „a debreczeni theol. akadémia és a theol. magántanári képesítés“ című cikkcskét közöl, a melyben a tiszántúli ev. ref. egyházkerület theol. magántanárképesítő bizottsága előtt, febr. 3-án lefolyt vizsgálat szabályszerűsége ellen leczkértető hangon három kifogást emel; nevezetesen 1. hogy bizottságunk az 1886. évi konventi szabályzat 34. szakaszát nem tartotta meg; 2. ugyanezen szabályzat 38. szakaszát figyelmen kívül hagyta; 3. ugyanezen szabályzat 39.

✠ TÁRCZA. ✠

Jézus gondolatai az Isten országa jövőjéről.

(Folytatás.)

János evangyelioma nagyon tisztán mutatja fel Jézus eschatologikus mondásainak valódi tartalmát. Ugyszólván semmit sem hangsúlyoz erőteljesebben ez az evangyeliom, mint azt, hogy az Isten országa nem e világból való,* majd, hogy az Isten országa tulajdonképpen maga az örökélet; és hogy ebben az Isten országában való részvétel, továbbá a Jézus eljövele egyáltalában nem érzéki vagy földi, hanem érzékfeletti értelmű igazságok. Mintegy mondani akarván, hogy ezekben a kérdésekben tehát ne a betűre támaszkodó értelem vezetésére bizzuk magunkat, de keressünk bennök magasabb és szentebb igazságokat. A negyedik evangyeliom határozottan utal rá, hogyan gondolkozzunk mi az eschatologikus kérdésekben; ez az utalás kitűnik, midőn úgy mutatja be Jézust a jövődőre vonatkozó mondásaiban, mint a ki sejtetni engedi, hogy a bevégződés nem más-képen, csak mennyieileg fog végbemenni, holott is az a bevégződés össze fog esni az ő eljövetelével. Ha már aztán így tanít ez az evangyeliom, ez tökéletesen eligazít

* V. ö. János 18. 36.

minden kérdésben, mert azt a tartalmat tudjuk meg, melyet ha keresünk, megtalálunk, de e megtalálásnál többre nem is mehetünk, mivel akkor annak az igazságnak birtokában vagyunk, mely a vallás nagy igazsága, az Istenfúság felsége, és transtendentalis értelmű érzése.

Jézus tehát egészen önálló az eschatologikus kérdésben. Semmi köze nincs a zsidó apokalyptikához és ha valaki ebből akarja őt megérteni, tanításait ki-magyarázni, a lehető legalaposabban félreérte őt. Az ő eschatologiája nem apokalyptica, fogalmi nem estek össze a kortársak gondolkozásával, kiknek szellemét tán ez foglalkoztatta — legalább az igazi zsidóság körében — legjobban és olyan mennyei jelenéseket gondoltak ki, milyeneket a szó valódi értelme hoz magával, rendezvén és rendszerbe gyűjtven a jövődő minden tényét.

De hogyan is akarhatott volna Jézus valami mennyei jelenést rajzolni, mikor az ilyen eljárás az ő gondolkozásával merőben ellentétes volt. Hiszen mi volt abban az időben az apokalypszis és mit tekintett feladatának? Nem lesz nehéz e kérdést meghatározni, ha tekintetbe vesszük a zsidóság akkori politikai állapotát. Ezt zavarta bele az akkori zsidó apokalyptika a messiási váradalmak megvalósítandó ideáljaiba, egybekapcsolván vallásos és nemzeti, földi és földfeletti dolgokra tartozó fogal-

szakasza ellenére felmentette a képesített magántanárt a próbaelőadás kötelezettsége alól.

E kifogásokkal az illető czikkező bizonyára nem állott volna elő, ha ismerné a theologiai magántanárságra vonatkozólag 1886 óta történt konventi megállapodást és az ezen alapon tiszántúli egyházkerületünk részéről tett intézkedéseket. Az 1890. évi budapesti konvent elé ugyanis a tiszántúli egyházkerület szabályzati javaslatot terjesztett a debreczeni ev. ref. theol. akadémiánál tartandó magántanári képesítő vizsgálatokról a végett, hogy a konvent, a többi theol. akadémiák tanárkarának meghallgatásával, készítsen a vizsgálat életbeléptetésére olyan szabályzatot, mely minden theol. akadémia tanárkarára nézve kötelező legyen. E fölterjesztésre a konvent 74. sz. a. a következő határozatot hozta:

„A theol. magántanári vizsgák felől az 1886. okt. 18—24-én Pápán tartott konvent jegyzőkönyve 75. sz. alatt 32—39. §§-ai által megalkotta főbb vonalaiban az **ideiglenes szabályzatot; a részletesebb intézkedéseket az egyes egyházkerületek belkörü intézkedésére hagyva fenn.** Köztudomás szerint több egyházkerület — pl. a dunamelléki és erdélyi — hozott is ilyenmü részletező szabályzatokat. Minthogy azonban a **konventi szabályzat is csak ideiglenes természetű, mert a végleges szabályzat megalkotása a zsinat jogkörébe tartozik s e szerint a zsinat elé javaslat terjesztendő:** az egyházkerületek felhivatnak, hogy theol. akadémiáik véleményének meghallgatásával, terjeszszék be erre vonatkozó javaslataikat a jelen konvent 25. jegyzőkönyvi száma alatt kiküldött bizottsághoz, ennek feladata lévén a zsinat elé terjesztendő egységes javaslat elkészítése felől gondoskodni.“

Miután ezek szerint a czikkező által általános érvényűnek híresztelt 1886. évi konventi szabályzatot, egy újabb, nevezetesen a négy év mulva Budapesten tartott konvent, csak **ideiglenes természetűnek** nyilvánította; miután továbbá a **végleges szabályzat** megalkotását a **zsinat jogkörébe** tartozónak mondotta ki, ugyde a zsinat előkészítő bizottsága s maga az 1891—93. évi

zsinat is, ezzel a tárggyal nem foglalkozott, tehát közösen kötelező szabályzat még ma sehol, még Sárospatakon sem létezik, **nem létezhetik**: kérdjük, hogy vajjon az 1890. évi konvent abbéli határozata alapján, mely szerint „a részletesebb intézkedéseket az egyes egyházkerületek belkörü intézkedésére hagyta fenn“ — nem volt-e joga a tiszántúli egyházkerületnek ahhoz, hogy a theol. magántanár-képesítő vizsgálat részletes szabályzatáról gondoskodjék? Mindenesetre sokkal több volt, mint a mennyit a tiszáninneri egyházkerület igényelt magának, midőn 1892 szeptemberben tartott gyűlése 6. jkvi számának tanubizonyossága szerint, az 1891. évi országos ev. ref. **zsinatnak**, a Debreczenben felállítandó bölcséleti s a Kolozsvárott létesítendő theol. fakultásra vonatkozó **határozata** ellen, mindenkit ámulatba ejtve, egyenesen **tiltakozott**. Az egyszerű tény az, hogy egyházkerületünk (a melyet jogai felől idejekorán felvilágosítani a czikkező s—n elmulasztott — mindenesetre szerénységéből, azért, mert erre nézve illetékes helyről felhívást nem kapott), arra az álláspontra helyezkedett, hogy neki ahhoz, a mit tett, joga van. E meggyőződésében aztán, 1895. évi szeptemberi közgyűlésének 394. jkvi számú végzése szerint, az előző évi 389. számú határozattal megalakított theol. magántanárképesítő bizottság szövegezésében az egyhker. tanügyi bizottság útján eléje terjesztett szabályzatot el is fogadta, megerősítette s immáron hatályba is léptette.

S hogy e részletes szabályzat szerint összeült bizottságunk — tekintettel a vizsgázó minden kívánalmat kielégítő készütségére — a próbaelőadást legközelebb elengedte?! micsoda bűn! Vagyis inkább, micsoda szabadszellemtű felfogás s épen Sárospatakról egy tudományos vizsgáló bizottság hatásköréről!! Legyen nyugodt s—n; ehhez is volt annyi jogunk, mint neki ahhoz, hogy hozzászóljon, szenzációs leleplezéseket hajhászva, olyan kérdéshez, a melynek történeti továbbfejlődéséről semmi sem tud!

Dr. Erdős József.

mint ez idő szerint a
theol. m. tan. kép. vizsg. bizottság elnöke.

makat s az egészből alkotván egy érthetetlen és megvalósulhatatlan zagyalékot. Tán a legbajosabb kísérlet lenne, ha az akkori apokalyptikában valami értelmet akarnánk találni. Nem volt az egyéb valami csodálatos conglomeratumnál. És mégis meg akarta határozni a világ végének idejét és óráját. Táplálkozni igyekezett a különféle reflexiókból. Gyökereit pedig valami megmagyarázhatatlan és különös gondolkodás talajába próbálta lebecsátani.*

Ilyen és ehhez hasonló dolgokat hogyan taníthatott volna Jézus? Hogyan sülyedhetett volna ő le közönséges emberi számításokba és kombinációkba, melyeknek semmi értelme, semmi alapja nincsen, csak éppen a gondolkodás meddőségét és aberrációját mutatják.

Pedig Jézus látszólag mégis a zsidó apokalyptika talaján áll, hiszen ennek fogalmait használja és ennek eszméivel magyaráz folytonosan. Hanem ha valaha igazsága volt a latin közmondásnak: si duo faciunt idem, non est idem, itt ugyancsak igazsága van. Ha ugyanazon alapra épít is Jézus, mint a zsidó várakozás, mégis végtelen ellentét van a kettő között. Nem is lehetett ez másképpen. Hiszen Jézus fenséges öntudatából indult ki, mely páratlan és teljesen egyedül álló; ebből vette a tartalmat azokhoz a fogyatékos előterjesztésekhez, me-

lyeket kortársainál talált. Ennélfogva, ha megmaradtak is a fogalmak nevei, de azok felolvadtak az ő eszméinek izzó tűzében és egészen új képzetek, új tartalmú igazságok váltak belőlök.

Jézus egészen eredeti és önálló szellem volt valamennyi tanításában és valamennyi igazságában. Ő nála bámulatosan új világ jelentkezik, teljesen elütő valamennyi addig megalkotott gondolkozásmódtól és formától, sőt még azok az elemek is új színbe öltöznek nála, melyeket tán addig is ismertek az emberek. Jézusnak e világa nem veszett el ránk nézve, sőt teljesen megismerhetjük azt oly tökéletesen, hogy megismerésünk semmi kívánnivalót nem hagy fenn. Csak egyet nem szabad soha szem elől tévesztenünk s ez az, hogy Jézust teljesen önmagában véve kell vizsgálnunk, tanait úgy fontolgatnunk, a mint azok vannak; Pálnak, vagy éppen a zsidó kortársaknak fogalmait pedig nagyon élesen el kell különítenünk és pedig annyira, hogy még a legkisebb érintkezés veszélye is kizárassék, mert akkor feltétlenül megzavarjuk azt a képet és tisztátalanná teszszük, melyet Jézusról nyerhetnénk.

Ha Jézus teljesen eredeti módon megalkotott fogalmakat lehelt bele minden tanításába, már előre bizonyos, hogy éppen így járt el azokban is, melyekben az Isten országa jövendőjéről beszélt. És tényleg így van. Ő úgy tanított arról a jövendőről, hogy tanításában egyedül

* Masznyik. id. m. 96—100 l.

A Kanyaró-féle unitárius történetírás jellemzéséhez.

Nem akarom megsérteni az összes unitáriusokat azzal, hogy a Kanyaró Ferencz által kultivált történetírói irányzatosságot általában az unitáriusok történetírásával azonosítsam. Ezért tettem ki e néhány sornak már címében is, hogy csak annak az irányynak járulok hozzá egy adattal a jellemzéséhez, a melyet, — ha dr. Szlávik M. barátom a Janssen pápás történetírását elnevezhette janssenismusnak — per analogiam bátran nevezhetünk kanyaróismusnak, vagy akár kanyarismusnak.

Nos hát, ez a kanyarismus, vagyis annak megalapítója s még eddig egyetlen képviselője engem is tolla hegyére vett. Nagy gyöngéden nem nevezett ugyan meg, amit máskor hálával tapasztalt baráti érzelmeinek tulajdonítok, de tényleg igazságtalan támadást intézett ellenem, és pedig a Ker. Magvető 1895. évi 5. füzetében kiadott s „A frankfurti egyetem hallgatói Erdélyből“ cz. rövidke cikkcskéjében. Azt mondja ugyanis az oderafrankfurti egyetem magyarországi hallgatóinak a Protestáns Szemle 1889. évi 178—202. lapjain általam közölt névsoráról, hogy „feltűnő gondatlansággal“ van kiadva, érte ez alatt a neveknek nem szabatos alakjokban való közlését.

Barátommal a legbarátságosabb úton szerettem volna eligazítani a dolgot s ennél fogva a füzet megjelenése után magánlevélben próbáltam felvilágosítani Kanyarót állításának alaptalan volta felől s felhívtam, hogy a hol a támadás történt, a Ker. Magvetőben a tényállás földerítésével hozza azt helyre. Azóta két füzet jelent meg e folyóiratból, de a helyreigazítást nem találok bennök, sőt levelem is válasz nélkül maradt. Kénytelen vagyok azért magam nyilvánítani ki, hogy Kanyaró a közleményemhez csatolt bevezető sorokat nem olvasta el s teljes felületességet eláruló, hamis vádja innen ered. Ott ugyanis magyarul megírtam, hogy a Friedländer-kiadta Aeltere Universitäts-Matrikeln „két vaskos kötetből írtam ki a magyarországi neveit, s általában a reájok vonatkozó adatokat, szóról-szóra és betűről-betűre“. Ebből következik, hogy öntudatosan s az egyedül

lehetséges módon jártam el és ha közleményemben számos magyar név helytelenül van írva, abban én egyáltalában nem vagyok hibás. Am Friedländer se lehet erősen vádolni, mert először is német embertől nem kívánható, hogy korrektül olvassa a magyar neveket, azután meg számtalanszor megtörténik, hogy magokba az eredeti anyakönyvekbe sincsenek a nevek helyesen beírva, a mint azt magam is tapasztaltam, midőn Harlemben a harderwijki egyetem magyar hallgatóinak névsorát kiírogattam.

Még kell azt is jegyeznem, hogy a Friedländer kiadványa nyomán az Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde valamelyik kötetében Teutsch püspök szintén közölte a névsort. Hasonlítsa össze ezzel Kanyaró az enyémet s meg fog győződni róla, hogy az sem volt a nevek írásában gondosabb, minthogy, nem tőle függvén, nem is lehetett, sőt egyéb tekintetben, a mi már csakugyan hibája, bármily nagy tudós volt is, kevésbé volt gondos és pontos, mint én, a mennyiben az én közleményemben olyan név is megvan, mely az övéből hiányzik.

Még egyet! A kanyarismus alaposságának és hitelességének nem utolsó ismertető jele az sem, hogy Kanyaró említett cikkcskéjének czime a tartalomnak nagyon csekély mértékben felel meg. Mert hát nem az Erdélyből való összes hallgatókról beszél, hanem csakis arról a néhányról, a kik az unitárius történetírásra nézve egy vagy más tekintetben érdekesek, s így helyes czime valami ilyenforma lehetne: „Az oderafrankfurti egyetem unitárius érdekű hallgatói.“

Zoványi Jenő.

TANÜGY.

Vegyes tanügyi hírek.

* *A debreczeni kollegium akadémiaján az 1896. évre kitűzött pályakérdések:*

1. A *Hatvani alapítványra* (az újszövetségi bibliai kritika köréből): Evangelium Johannis genuinum esse

a benső igazság, a valódi szellemi tartalom domborodik ki és így az a határozott jelleg, melyet mindenütt hangsúlyoz s a mely ki is világlik valamennyi beszédéből. Hogy ez egyedül így volt lehető, meghatározta maga a gondolat, melyet a szó már eo ipso magában rejtett. Hiszen, ha az Isten országa a mennyei javak összegét * jelenti, ám egyszersmind — mert tartalmát is azok a mennyei javak teszik — a legfőbb jó is: ez az Isten országa sokkal több, hogysem érzi, következőleg kétes értékű igazságokkal megtönni és kitölteni lehetne. A mi aztán a jövőjét illeti, nos az Isten országának jövője éppen így nem eshetik a gondolkozás közönséges logikai funkciójának elbírálása körébe, mert arról határozott fogalmakat és definíciókat alkotni nem lehet, emberi gondolkozással hozzá közeledni képtelenség, mert túlhaladja a véges valóságot, mint olyan igazság, melyhez hozzá tartozik az örök életben való mennyei részvétel. Különben is ennek igazságai és tartalma nem az emberektől erednek, nem a világtörténet következményei, hanem abból az igazságból fakadnak, mely ingyen adatik az embereknek, mely csak jön hozzájuk, csak tulajdoníttatik nekik, hogy ők azt elsajátíthassák és a maguk tulajdonává tehessek.

Mikor azonban ily kevésre redukáljuk az evan-

* J. Köstlin: Religion und Reiche Gottes, 1894. 18—26. 1.

gyeliumok tartalmát, feltétlenül sajátos helyzetbe sodortuk magunkat. Sőt úgy tűnik fel, mintha a szentírással egyenes ellentétbe jutottunk volna, a mely azzal a határozott igérettel biztat, hogy az Isten országa jövendőjéről többet tud mondani, mint a mennyit mi állítottunk.

Látszólagos baj ez azonban mind. És csak olyan helyzet, melynek az útvesztőjébe csak az a gondolkozás jut bele, mely kevés kritikával dolgozik. Ha ítélőképességünk fegyvereivel tekintünk a szentírás felé, semmi ferdességbe nem kerülünk, míg túlfelől még tisztán látni sem tudnánk, ha t. i. mindent úgy fogadnánk el, mint a hogy az írások meddő egyeztetésével csámpáskodó gondolkozás teszi.

A kritika ugyanis annyi sok fáradság és ide-oda vergődés után azt mutatta ki és pedig utóvégre is egészen kétségbevonhatatlanul, hogy az evangéliumokban nem találjuk meg azt a tiszta és igaz képet az Isten országa jövendőjéről, melyet Jézus adott róla, hanem igenis megtalálunk egy olyan képet, mely nagy mértékben elferdített vonásokból van összealkotva, minthogy az evangyelisták a maguk gondolkozásától, felfogásától, önkényes magyarázásaiktól nem szerettek soha sem megválni és a megtörténektől egészen objektíve tudósítani. Ilyen körülmények közt tehát éppen az a feladatunk, hogy az igaz képet restitáljuk. Használunk kell tehát ugyancsak a kritika eredményeit, nem pedig

demonstretur. A munka latin nyelven irandó. Pályázókül kijelöltetnek: Bogdán Lajos 3. é. theol., Bede László 3. é. th. és Bagaméry Károly 2. é. th., de más akadémiai hallgatók is pályázhatnak. — Jutalma 100 korona.

2. A *Keresztési—Deák I-ső alapítvány első kérdéséről* (A keresztyén hittanból): A megigazulás a róm. kath. és prot. egyház felfogása szerint kifejtetvén, mutattassék ki, melyik értelem egyezőbb a szentírás tanításával és a józan észszel; melyik felfogás boldogítóbb és megnyugtatóbb a vallásos emberre nézve. — Jutalma: 168 korona.

3. A *Keresztési—Deák I-ső alapítvány második kérdéséről* (a magyar történelem köréből): Az európai kulturhatások s azok jelentősége nemzetünk ezredéves életében. — Jutalma 168 korona.

4. A *Péczei IV. alapítványra* (a magyar irodalom-történet köréből): Fejtessék ki Kazinczy Ferencz viszonya a debreczeni körhöz, az azon korbéli irodalmi viszonyok részletes ismertetése alapján. — Jutalma 80 korona.

5. A *Váradi—Szabó alapítványra* (a nevelés tudomány köréből): A szülei ház, az iskola és a társadalom befolyása a jellem alakulására. (Előre bocsátandó a jellem meghatározása s azon tényezők leírása, melyek a jellem alapját képezik.) — Jutalma: 100 korona.

6. A *Bulyovszky Gyula alapítványból*: Kivántatik elegia, mely tárgyát a magyar protestáns egyház zivataros multjából vegye. — Jutalma: 100 korona.

7. A Casinó által a *Kazinczy-alapítványból* a következő kérdések tűzettek ki: I. *Prózai tárgyra*: Csokonai Vitéz Mihály mint tudós. (Kifejtendő az akkori korhoz viszonyítva Csokonai tudományos felfogása, a nyelvészetben, aesthetikában s egyéb tudományokban való jártassága, jelentősége.) — Jutalma a legjobb műnek 12 db, az utána következő pedig 6 drb. 10 koronás arany. II. *Költői tárgyra*: Életkép, vagy genrekép, melynek tárgya a társadalmi viszonyokból meritendő. Hangja lehet komoly, víg, humoros, komikus avagy satirikus, tetszés szerint. Jutalma a legjobb műnek 8 db, az utána következő 4 db. 10 koronás arany. A pályaművek

tisztán és csinosan kiállítva a főisk. széniori hivatalhoz 1896. évi december 1-ig adandók be.

8. A *Szikszay Dániel alapítványra*: Kivántatik „költői levél” tetszés szerint választott tárgyról.

Pályakérdések a folyó 1895–6. isk. évre:

1. A *A Szikszay Dániel alapítványból*. Kivántatik ódai költemény, mely az országos ezredéves ünnepségek alkalmával Debreczenben, az akad. önképzőkör által tartandó ünnepélyen elszavalható legyen. Beadandó 1896. April 15-re a széniori hivatalban. — Jutalom 100 korona.

2. A *Kazinczy alapítványból* (a Casinó által kítűzve).

1. Egy a millenniumi ünnepségeken elmondható szónoki beszéd. — Jutalma: 10 db 10 koronás arany.

2. Egy a millenniumi ünnepségeken elszavalható hazafias költemény. (óda, himnus, dal stb.) — Jutalma: 6 db 10 koronás arany.

A két utóbbi pályamű f. év június 1-ig adandó be a főisk. széniori hivatalba.

* *As orsz. tanári nyugdíjintézet* ismét életjelt adott magáról. Főt. püspök úr ugyanis m. é. decz. 27-én Buzás Pál debreczeni jogakadémiai tanár nyugdíjaztatása iránt felterjesztést tett a közoktatásügyi miniszterhez. Buzás Pál azonban a felterjesztés elintézése előtt f. é. jan. 17-én meghalt, s mindjárt január 18-án leirt a miniszter főt. püspök úrhoz, hogy a nevezett tanár után esetleg hátramaradt özvegy és igényjogosult árvaik ellátásának megállapíthatása végett a szükséges okmányok terjesztessenek fel. Bár Buzás Pál után igényjogosultak nem maradtak, f. é. febr. 17-én kelt leiratában arról értesíti a miniszter főt. püspök urat, hogy felhívta a kincstári jogügyek igazgatóságát, hogy az 1894. XXVII. t. cz. végrehajtására kirendelt bizottság által Buzás Pál részére megállapított 1800-frt nyugdíjigény után egyszer mindenkorra fizetendő járulék fejében kirótt 500 frtnak és ezen összeg után 1895. december hó 31-ig számított 498 frt 04 krnyi, valamint az 1896. január 1-től tényleges befizetés napjáig folytatólag számítandó 4%-os kamatoknak az elhunyt tanár hagyatékából leendő behajtása és a debreczeni kir. adóhivatalba leendő beszállítása

kitérnünk előlök, úgyis éppen azt találjuk meg e kritikai eljárás után is, a mit kerestünk s a mi meg ennél is nagyobb nyereség; mindenkifelett megtisztítva, sok czifraságból és haszontalan sallangból kihámozva fog előttünk állani az az igazság, mely ellen aztán semmi ellenvetést sem lehet többé tenni.

A kérdés érdemi megvilágosítása, tüzetes megbirálása és részletes bonczolgatása tökéletesen tisztán fog mindent előnkbe tárni. Lássuk azért ezeket a kérdéseket.

Ugy tűnik fel mindenekelőtt, mintha Jézus azt tanítaná, hogy az Isten országának jövődjéje az ő eljövételével, vagyis az úgynevezett parusiával szoros és elválaszthatatlan kapcsolatban lenne.* Hogy az Isten országa úgy fog tökéletességre jutni, ha ő testben jön el befejezni a világtörténeti fejlődés nagy processusát. Már ha így gondolnók mi ezt a kérdést, végtelen nagy absurdum jönne ki belőle. Sőt egyenes ellentétbe állana magának a szentírásnak jól felfogott tartalmával. A szentírás ugyanis már akkor, midőn e kérdés fejtegetésébe még bele sem bocsátkozott, csak éppen hogy megérintette, előre úgy fogja fel az egészet, mint a lehető legbizonytalanabb és leghatározatlanabb események egyikét.

De miképpen mondhatunk mi ilyet; hogyan lehetséges mindez? Hát nem világos-e a szentírásban, midőn

Jézus Jeruzsalem pusztulását emlegeti és rögtön rá saját eljövételét hirdeti? Nem tartoznak-e ezek együvé? Vajjon bizonytalan dolgot festeget-e az evangyélita akkor, midőn a parusiát emlegeti? Miért beszélne Máté 24-ik fejezete annyit meg annyit, ha nem volna bizonyos az egész állításnak teljes valódisága és igazsága? Hogy miért beszél annyit Máté 24-ik fejezete és a másik két synoptikusnak megfelelő része? Egyszerűen azért, mert az evangyelisták itt látták helyét és alkalmát annak, hogy elmondják, miképen értették ők maguk mindazt, a mit Jézustól e tárgyban hallottak és tanultak, a mi figyelmüket megragadta és emlékezetükben megmaradt.

Figyeljük csak meg azokat a beszédeket, melyeket Jézus mondott és pedig nem annyira e beszédek külső megjelenését, hanem sokkal inkább azok tartalmát. Ekkor aztán világosan megérthetjük Jézus igazi gondolatait. Megérthetjük, hogy Jézus nem mondott soha bizonyos és határozott jövődöléseket a parusiára vonatkozólag. És hogy mindaz, a mit az evangyelisták szájába adtak, annyira nem az ő gondolkozását árulja el, hogy ezzel a legélesebb ellentétben van, össze sem kapcsolható, s az összeköttestét egyáltalában el nem tűri. Jézusnak az a gondolata domborodik ki ugyanis e kérdésben, hogy ő éppen hirtelenül, egészen váratlanul, minden előjel nélkül fog eljönni, akkor, midőn az emberek egyáltalában nem is gyanítják és eljövételére még gon-

* Máté 24, 13. kk. Luk. 17, 20. kk.

iránt intézkedjék. Ezen intézkedését azzal indokolja a miniszter, hogy a nyugdíjintézetbe való felvétel végett jelentkezett tanárok az ide vonatkozó elvi megállapodás értelmében már a jelentkezés időpontjától kezdve a nyugdíjintézetbe felvetteknél tekintetnek és így Buzás Pál is, ha meg nem hal, nyugdíjban részesített volna, és özvegye és árvái, ha ilyenek maradtak volna, szintén ellátásban részesültek volna; viszont azonban a nyugdíjintézetnek, az elhunyt tanárral szemben fenálló követelését szintén érvényesítenie kell. Együttal tudatja a miniszter, hogy a debreczeni főiskola tanárainak felvétele immár megtörtént s ide vonatkozó rendeletét legközelebb lefogja küldeni.

* **A középiskolák ezredéves ünneplése.** Wlassic Gyula közoktatásügyi miniszter a rendelkezése és vezetése alatt álló középiskolákhoz az ezredéves emlékűnnep rendezése tárgyában a következő rendeletet intézte:

1. Minden középiskola tanuló ifjúsága az egész tanári testület jelenlétében május hó 9-én millenniumi emlékűnnepet rendez, melyet hálaadó istenitiztelet előz meg.

2. Ezen ünnep iránt, mely az iskola disztermében, vagy ennek hiányában valamelyik nagyobb termében tartandó meg, igyekezzék a tanári testület a szülők, tanügybarátok és általában a művelt körök érdeklődését idejekorán hozzájuk intézett meghívásokkal s a helyi lapok útján felköltetni. Első sorban hívja meg az igazgatóság a helyi hatóságokat, hivatalosan felkérve őket, hogy az ifjúság ezen ünnepén képviseltetessék magokat.

3. A tanári testület valamelyik tagja az ünnepi hangulathoz mért beszédben méltassa e nap kiváló jelentőségét; rövid visszapillantásban szemléltesse a haza történetének dicső lapjait; utaljon azon nagy erkölcsi erőre, mely hazánk százados alkotmányának biztosítékában rejlik s azon kötelekre, melyeknek hű és odaadó teljesítését várja a haza összecsége a tette hivatott fiatal nemzedéktől.

Nagyon illőnek tartaná a miniszter, hogy valamely felsőbb osztályú tanuló hazafias tárgyról szabad előadást tartson; mások költőink néhány lelkesítő költeményét

szavallják el s lehetőleg az egész ifjúság dalban fejezze ki ünnepi érzéseit. Magyarország nemzeti színű jelvényének viselése mind a tanulók, mind a tanárok, mind a vendégül meghívott érdeklődők részéről nagy mértékben emelheti a lelkes hangulatot, melynek ily alkalommal való felkeltése késő nemzedékre kiterjedő hatással lehet.

Mindezeket felül elvárja, hogy a tanári kar és az ifjúság mindazon ünnepeken is, melyeket a város más hatóságai és körei a millennium emlékére rendeznek, szintén részt vegyenek, sőt lehetőleg előmozdítani kívánja azt is, hogy a szülők gyermekeikkel a fő- és székvárosba rándulhassanak az ezredéves kiállítás megtekintése vagy a fővárosi millenniumi ünnepek valamelyikében való részvétel végett. E végett felhatalmazza az igazgatókat, hogy a főntemlített emlékűnnepre szánt egy napon, a millenniumi tornaversenyben való részvételre szükséges napokon és a szabályszerű három igazgatói szünnapon felül az 1896. év folyamában még hét rendkívüli szünnapot adhassanak.

A miniszter együttal megküldte ezen rendeletét az egyházi főhatóságoknak és felkérte őket, hogy az ezredéves emlékűnnepély rendezésére saját hatáskörükben is minden lehetőt tegyen meg.

Hasonló intézkedés történik már a legközelebbi napokban a többi intézetekre, t. i. az egyetemekre és a többi felső tanintézetekre, szakiskolákra és népoktatási iskolákra nézve is.

* **A közoktatásügyi tanács** másodelnökéül a király Fehér Ipoly pannonhalmi főapátot nevezte ki, a ki a feloszlatott régi tanácsnak is második elnöke volt.

* **As éneknek, mint középiskolai rendkívüli tantárgynak** tanítására való képesítés tárgyában a közoktatásügyi miniszter szabályzatot állapított meg, mely szerint jövőben a rendelkezése és vezetése alatt álló középiskolákban az ének tanítására csak oly egyének alkalmazhatók, kik erre képesítve vannak. A képesítést Budapesten és Kolozsvárott székelő bizottságok adják meg. Azoknak, kiknek legalább érettségi bizonyítványuk vagy tanítói oklevelök van, a bizottság elnöke engedti

dolatban sem lesznek elkészülve. Hogy pedig tán Jeruzsalem elpusztulását tette volna eljövetele előhírnökének, nos, az a lehető legtávolabb volt ő tőle. Miért is tette volna? Tán mert az a zsidóságra nézve nagy katasztrófát fog jelenteni? Mit tartozott ez Jézusra? mi gondja lehetett neki arra, hogy eljöveteléhez ilyen eseményeket fűzzön, akár csak közönséges staffage gyanánt is. Bizony, Jézus nem úgy gondolta az ő eljövetelét, hogy azt Jeruzsalem elpusztulásának kell megelőznie, mert hiszen a két eseménynek — az ő gondolata szerint — egyáltalában semmi köze sincs egymáshoz, sem úgy, hogy az elpusztulás az eljövetelnek előzménye lenne, sem úgy, hogy közvetlen előfeltétele lenne. Sokkal inkább azt nyilvánította ki, hogy az ő eljövetele ember tudomásán kívül fog megtörténni: azt élő lény soha meg nem határozhatja.*

Tehát nem állítható, hogy Jézus az elpusztulásban olyan jelt látott volna, mint a melyet az evangyelista mutatott fel abban. Ellenkezőleg. Éppen azt kell elfogadnunk, hogy Jézus valami más igazságot hirdetett, mint az evangyelista, midőn a parusiára gondolt. Hiszen

* V. ö. Bar. 48, 32. erit illis diebus, requiescent omnes habitatores terrae, unus super alterum, quia nescient, quia appropinquavit iudicium meum; non enim multi sapientes reperientur et intelligentes singulares aliqui erunt; sed etiam quia sicut, maxime conticescent. Idezve Hauptnál.

határozottan kiemeli, hogy senki sem tudhatja a napot, melyen ő el fog jönni. Sőt határozottan kiemeli akkor is, midőn szépen körülírja a parusiát. Midőn elmondja, hogy úgy jön el, mint a tolvaj az éjszakában*, hogy senki sem hiszi előre az ő eljövetelét, miként akkor — egykor senki sem hitte sem az özönvíz, sem Sodoma pusztulásának kezdetét**; még a kegyesek sem nyerne erről semmi biztos intést, hogy tán úgy lenne velök, mint Noeval vagy Lóttal. Mindezeknél fogva állíthatjuk, hogy egyáltalában nem ad Jézus időbeli meghatározást, hiszen föltétlenül mondja, hogy az eljövetel az Isten akaratából történik, a ki a határozást és döntést magának tartotta fenn***; aztán nem lehetséges ez azért sem, mert itt παρατήρησις**** nincsen, nem is képzelhető. Azt az eljövetelt tehát ne tekintse senki a világtörténeti fejlődés összefüggésében, miután az nem következménye semminek, sem a világ imminens fejlődésének, sem az azelőtti történetnek. Hiszen éppen ennek van következménye. Ez az, hogy a világ elpusztul, azaz bekövetkezik az ἀπώλεια, miután Isten a Jézus eljövetelével éppen az αἰών μέλλων megvalósulását akarja.

Dr. Bartók Jenő.

(Folyt. köv.)

* Luk. 12, 39.

** Luk. 17, 26. Mt. 24, 38.

*** Luk. 17, 20.

**** Csel. 1, 7.

meg a vizsgálatot, a többi jeletkezők kérvényeit pedig a miniszterhez terjeszti fel döntés végett. A kérvényhez melléklendő még a születési bizonyítvány, annak igazolására, hogy az illető 20-ik évét betöltötte, továbbá a zenei tanulmányokra vonatkozó esetleges bizonyítványok, végül 15 frt vizsgadíjnak az elnök kezeihez történt lefizetését igazoló nyugtatvány. A vizsgálat minden hónapban tehető, június, július és augusztus kivételével. A vizsgálat a) írásbeli, b) szóbeli, c) gyakorlati. Az írásbeli (zárthelyi) vizsgálaton, melyre öt óra engedtetik, egy adott dallam harmonizálása kívántatik, segédeszközök használata nélkül. Az írásbeli eredménye szerint a jelölt szóbelire bocsáttatik vagy attól eltiltatik. A szóbeli vizsgálat tárgyai: az iskolai énektanítás módszere; a zenei elmélet elemei és az összhangzattan; a zene újabb történetének alapvonalai, főtekintettel az énekekre és irodalmára; az emberi hang-, élet- és egészségtan alapvonalai; a tanítás nyelvének ismerete és szabatos használata (ez utóbbi érettségi bizonyítvány vagy tanítói oklevél hiánya esetében). A gyakorlati vizsgálat tárgyai: egy egyszerű éneknek a vista való eléneklése, illetőleg játzsasa a violín, szoprán, alt, tenor és basszus kulcsban; a jelölt által választott egy dalnak előadása zongora kísérettel; a jelölt által választott egy dalnak előadása zongorakísérettel; a jelölt által választott egy egyszerű dal zongorakíséretének a vista játzsasa, ugyanennek előadása transponálva, a vizsgáló tanár által meghatározott hangnemben. Az érdemfokok: „képesített” vagy „nem képesített”. A képesítés csak tanítói cím használatára jogosít. A nem képesített jelölt csak egy év múlva tehet újra vizsgát. A budapesti vizsgáló bizottságot a miniszter már megalakította, elnöke Mihalovics Ödön, az orsz. m. kir. zeneakadémia igazgatója.

* *Uj főgymnasium.* Miskolczon régóta tervezik egy új, modern ref. főgymnasium építését. A kormány 80000 frttal járul az építéshez, Miskolcz városa pedig 30000 frttal, millenniumi alapítványképen. Miután Wlassics miniszter a főgymnasium igazgatóságát arról értesítette, hogy az építési tervet és a költségvetést némi módosítással jóváhagyta, az építéshez legközelebb már hozzáfognak.

* *Róm. kath. főgymnasium Debreczenben.* A debreczeni r. kath. egyházközségi bizottság serényen hozzájárul ahhoz, hogy Schlauch nagyváradi püspök óhajtatásához képest, ki erre a célra 150,000 frtos alapítványt jelentett be, a debreczeni r. kath. algymsnasium még a millennium évében nyolcz osztályává fejlesztessék. Eddig e célra 170,000 frtja és nagy telke van az egyházközségnek. A terv megvalósítására azonban összesen 450,000 frt szükséges. A hiányzó összeget részint helyi és országos gyűjtés útján, részint Debreczen város áldozatkészségének kikérésével szándékozik előteremteni az egyházközség. E célból, most egy kérvényt nyújtottak be Debreczen városához, melyben 100,000 frtos alapítvány tevését kérik a gymnasium 8 osztályává fejlesztésére.

Ime tehát, míg mi nagy buzgósággal gondolkozunk és tanácskozunk a felett, hogy az új idők változott viszonyai között mily utakon és módokon óvhatnánk meg és mozdíthatnánk elő egyházunk érdekeit, addig a katolicizmus zajtalanul, de biztos lépésekkel foglal mind nagyobb és nagyobb tért éppen a reformátusság ősi fészkeben, Debreczenben. Teremt itt igen élénk egyháztársadalmi életet, állít felsőbb leánynevelő intézetet és most főgymnasiumot. Ugy tetszik nekünk, mintha a katolicizmus ezen hódításaival csak a pusztán hagyott területeket foglalná el tőlünk. Hiszen, a mi a

középiszkolai oktatást illeti, tény, hogy Debreczenben az egyetlen ref. főgymnasium nem képes kielégíteni a szükségletet; évről-évre kénytelen tömegesen visszautasítani a felvételre jelentkező tanulókat, nem is szólva azokról, a kiket szüleik főgymnasiumunk ismeretes zsufoltsága miatt önként adnak más iskolába. Mind a mellett mi reformátusok nemcsak hogy sohe sem gondolunk arra, hogy a várossal kezdet fogva, a főgymnasium párhuzamos osztályainak fokozatos fejlesztésével itt egy hatalmas ref. középiszkolát teremtsünk, a mely Debreczennek és vidékének szükségletét kielégíteni képes legyen, hanem a mai, sok tekintetben rendezetlen viszonyok közt selylő főgymnasium szükségletei iránt is bizonyos érzéketlenséget mutatnak nálunk és annak jogos kívánalmait közönynyel vagy kedvetlenséggel fogadják. E közben pedig a katolicizmus, melynek mindig éles szeme volt a hely, idő és eszközök megválasztásában, azon munkálkodik, hogy főgymnasiumot létesítsen Debreczenben. De hát nálunk évek óta és különösen ma minden érdeklődést és gondoskodást a philosophiai fakultás eszméje és célja köt le s azzal az indokolással odáztatik el minden főiskolai aktualis tanügyi kérdés, hogy majd a philosophiai fakultással kapcsolatban fog megoldatni. A philosophiai fakultás és tanárképző kérdése azonban maga is oly nagy kérdés, a melynek teljes megoldása még igen sok és nagy nehézségek legyőzése után fog sikerülni s a melytől főiskolánk mindennapi szükségének kielégítését nem tanácsos függővé tenni. Ajánljuk a debreczeni ref. főgymnasiumot az illetékes körök gondoskodásába, mert ha már itt Debreczenben egy r. kath. főgymnasiummal kell versenyeznünk, kívánatos, hogy erre főgymnasiumunk minden irányban képes is legyen.

* *A vármegyék népoktatásügyi monographiája.* A közoktatásügyi miniszter következő leiratot intézte a vármegyékhez: „Magyarország ezredéves multjára és az ezredéves ünnepélyre való tekintetből, de még a jövő kulturális fejlődés szempontjából rendszeres kulturtörténeti anyaggyűjtés végett is kívánatos volna, hogy minden törvényhatóság a népoktatásügyi monographiáját megírassa. Az ehhez szükséges adatok egybegyűjtése, nemkülönben a jövőre nézve azon adatok pontos feljegyzésének foganatosítására vármegyénként „vármegyei népoktatási történeti bizottság” volna alakítandó. Az e körüli teendők vázolására vonatkozólag az orsz. közoktatási tanács által elfogadott véleményes jelentés egy példányát oly felhívással küldöm meg a közigazgatási bizottságnak, hogy ez ügyről, illetőleg a vármegyei bizottság megalakításának lehetőségéről mielőbb véleményesen nyilatkozzék.”

r. o.

IRODALOM.

A debreczeni grammatikus.

Válasz Benke István úrnak.

(Folytatás.)

Hát mindezt a példát csak arra hoztam föl, hogy mégsem aequivalens a személyes és tárgyi névmutató, vagy ha úgy tetszik: viszonyzó. Finom distinctió és nyelvérzék megmondja azt nekünk, hogy az egyiket és másikat hol kell alkalmaznunk s éppen azért téved B. I. úr, mert ő erre figyelemmel nem volt. Milyen finom distinctió kell p. o. e mondatban is: „Siess a lovak után, fogd be őket (közelmutató), ha nem akarod,

hogy azok el ne szaladjanak." Nem Benke úr az első és utolsó, a ki e szabály ellen vét. Hemzseg a mi irodalmi nyelvezetünk ilyen hibákban. S aztán találkozunk olyanok, kik olvasván az intő figyelmeztetést, nekik áll feljebb . . . hiában szerelmesek a maguk púpjába. S a figyelmeztetőre kiáltják: mit értesz te ahoz! Megengedem, hogy akkor idézett példáim nem voltak találók, de ki tudná abból a nagy halmazból kikeresni? Innen is, onnan is kiált az egyik is, másik is. Én p. o. nem tudnám így írni, mint B. I. úr: „látta az Eget megnyilva s benne igen nagy sokaságot“ (91. l.), így írnam: látta a megnyilt eget s abban megszámlálhatatlan sokaságot.

Azt pedig már egyenesen s most is határozottan rovására jegyzem föl, hogy ott, a hol szükségképen személyes visszahozó névmásnak kellene állnia, tárgyi névmást alkalmaz és azt azzal menti, hogy ha „a világosság“-ra gondolunk, a viszonyuló névmás „a mely“. Ha én az ldvezítőt világosságnak nevezem, viszonyuló névmása csakis a „ki“ lehet. A mi pedig azt illeti, hogy szerző úr a *Szentlelket* egymagában nem tekinti személyes Istennek, hanem isteni adományból származó *ható erőnek*, s azért szándékosan s tudatosan tiszteli azt (nem őt) meg a „mely“ viszonyuló névmással: ezt teheti, mint tudós, csak arra kérem, hogy mint ev. ref. tanár ne tanítsa ezt reform. tanítványainknak. Sajátságos volna, ha valamelyik növendékünk, a ki már érti úgy a hogy a viszonyuló névmások közötti különbséget: hallván, hogy a *Szentlelek* „a mely“ címmel emeltetik ki, így szólana: mi az iskolában a vallás órán másképen tanultuk.

Mily ellentétbe jön itt magával a szerző úr. Ha szerinte közönyös vagy aequivalens az ő és az, a ki vagy a mely, már csak a mennyei világosság és Szentlelek iránti tiszteletből is megadhatná az aequivalens címet. Ide vezet az, ha nem vagyunk teljes tisztában a nyelvtani fogalmakkal.

Nagy baj az, mikor valaki nem tud vagy nem akar helyesen különböztetni. E miatt aztán a következtetése többnyire hamis. Benke úr is épen e miatt többnyire általánosít ott, hol én speciális esetekre hivatkozom. Kicsoda akarná p. o. a „kapni“ igét teljesen száműzni. Megvan annak a maga helye és módja, a hol jogosultsággal alkalmazhatjuk, de igenis izléstelen ott, a hol reá mutattam. Mondjuk ugyanis, hogy „pénzemből nem kaptam vissza semmit sem, mind elköltöttem“; „a rossz gyermek *kikapott*, nem kapott reggelit“ stb. De nem mondhatjuk ám „a gyöngye festmények nem kapnak helyet az Ur képcsarnokában (137.)“, torzsalkodnak az ábrándképekért, ha maguknak meg nem *kap-hatják* (136.), ezen kereskedésben helyet *kap* egy olyan szorgalmas fiu (64.). A farkasnak kedve jött, hogy a báránnyal veszekedjék, de *okot* arra nem *kapott*. Gondolta, hogy mindezért legalább *egy* köszönetet *kapni fog*.“ Ezen helyeken nemcsak izléstelen, de a mi még nagyobb baj, teljesen magyartalan a „kapni“ ige alkalmazása. Ehez azonban nyelvérzék szükséges.

De menjünk csak tovább egy lépéssel. Ugy látom, hogy a nyelvtani műszókkal a debreczeni grammatikus csakugyan nincs teljesen tisztában, mikor a „*ható*“ ige kifejezés helyett *tétető* igéket említ. Meglehet. Benke I. úr nagyon jól ösmeri az új kifejezéseket, de a nyelvezetben a szabályokat nem tartja szem előtt. Censor pedig véletlenül a kifejezést tévesztette el, mint a debreczeni grammatika híve, de talán a nyelvezetben otthonosabb. Legyen megnyugtatta. Nem a műszavakat keressük itt, de a magyarosságot. Azok a mi klasszikus íróink, Arany, Jókai sat. aligha ösmerik a modern gyártmányú mű-

szavakat, de azért mégis magyarul írnak. A régibb iskola növendékei még ma is declinatio, conjugatio, infinitivus, participium szavakat használják, de azért magyarul írnak. Hát ezek után, ha tetszik, legyen *ható* ige, holott a „*tétető*“ cím se rossz. Megható valóban, hogy a *ható* igék iránt miért viseltetik olyan megrögzött ellenszenvvel, hogy azok helyett ott, hol eddig szokásban nem volt, a „*tud*“ segédigét szereti alkalmazni. Azért, mert így a gyermek jobban megérti? Aligha. Ezt nem merném állítani. Hiszen azt én is tudom, hogy a „*tud*“ igét infinitivussal használhatjuk, de nem derüborúra mindenütt. A magyarnak épen azért van „*tétető*“, *ható* igéje, hogy azokat használja, azért mert ez az igazi magyaros. Sőt bizonyos szabályok állapítják meg, hogy hol cserélhetjük föl a *ható* igét a „*tud*“ segédigével, p. o. ez az ember nem *tud* fát vágni, mert elvágta a kezét, — ez a fiu nem *tud* a fára mászni, mert sánta; de aztán így mondjuk: „*ez* a napszámos nem *vághat* fát, mert nincs ideje“, „a gyermek nem *mászhatik* a fára, mert az iskolába kell sietnie. De ki hallott ilyen magyaros kifejezést:

Benke István szerint:

A megelégedés azt felelte: „nem, én nem *tudok* nagy képeket festeni. Egyik ember egyet *tud*, a másik mást; én csak *ecsetet tudok* mosni, de arra aztán gondom van, hogy jól is megmossam azokat (?). (138. l.)

A virágok csak néhány napig tartanak s akkor elszáradnak, a kert tulajdonosa belőlük semmit sem *tud* adni az Urnak. Ellenben mindenik kertész *tud* adni valamit az Urnak a föld gyümölcséből, ha ő kívánja, de a virágokból csak elszáradt leveleket tud nyujtani. (139.)

Censor szerint:

A megelégedés így válaszolt: nem, én nem festek nagy képeket. Egyik egyhez, a másik másához ért. Én csak *ecseteket* mosok, de azt gondosan megmosom.

semmit sem adhat az Urnak. De mindegyik ker-tész adhat valamit az Urnak a föld gyümölcséből, ha kívánja, de a virágokból csak hervadt leveleket nyujthat.

Censor.

(Folyt. köv.)

Hít, Remény és Szeretet Könyve, az élet kedvező és kedvezőtlen napjaira. Imádságok és elmélkedések a magyar protestáns nép számára, Csiky Lajos debreczeni evang. ref. hittanártól. Negyedik javított kiadás. Budapest, Hornyánszky Viktor könyvnyomdája 1896.

Azt szoktuk fájoan hirdetni, hogy a kor, a melyben élünk, annyira az anyagiasság kora, hogy kivált népünk egészen megfélekedezni készül a lelki életéről, a lélek szükségéről, az egy szükséges dologról. Azt hirdetjük, hogy a vallásosság ébrentartására, fejlesztésére az ősökötől örökölt eljárási mód ma már nem elég; hogy a templomától elszakott népet újabb és újabb eszközökkel kell a vallásnak, a hitnek s ez által a megnyugvásnak megnyerni. Távol legyen, hogy a vallásosság ápolására újabb alkalmazásba vett törekvéseket kicsinyleni, vagy gyanúsítani akarnók, csak azon nézetünknek adunk mintegy alkalomszerűleg kifejezést, hogy nem az eddigi eszközök elégtelensége, hanem inkább azoknak buzgalom nélkül alkalmazása okozhatta a hanyatlást. A mi magyar népünk a vallásosság terén — természete szerint — sem nem rajongó, sem nem istentelen. Örökké nem foglalkozik — mert életmódja szerint nem is foglalkozhatik — vallásos dolgokkal s különösen alkal-

matlan talaja a külsőségekben álló kegyeskedésnek; de él benne a vallásos érzés s keresi annak táplálását. Ime, ezt mutatja az elől jelzett könyv, mely 1884. év óta, tehát 11 év alatt 4-ed ízben jelenik meg s ma már 23,000 példányban áll az örömben vagy bánatban Istenhez folyamodó magyar népünk rendelkezésére. S mit bizonyít ez? Azt, mit fentebb mondánk, hogy a vallásosság terjesztésére eddig használt eszközök ma is megtalálják az útát népünk szívéhez, szeretetéhez, csak azok az eszközök legyenek helyesen előállítva s megfelelő módon hozzájuttatva. A mű nem mindennapi sikerét egyfelől a szerző szakavatottsága, komoly törekvésen, igazi benső hiten s az élet ezer körülményei közé maga behelyezkedésén alapuló otthonossága, világos nyelve, gondolatainak természetes közvetlensége, másfelől a bibliaterjesztő társulat munkás közvetítése hozták létre. A mű 603 lapot számlál, a mai szokástól eltérőleg tiszta, nagy, könnyen olvasható betűkkel nyomva. Hat részre oszlik. Elől a családi események bejegyzésére csinos „Családi Emléklapok“ állanak. Utánok az Uri imádság jó egy elmélkedéssel az Uri imádságról. I. rész: Köznapi elmélkedések és imádságok. II. rész: Bűnbánati heti elmélkedés és imádságok. III. rész: Ünnepi és alkalmi elmélkedések és imádságok. IV. rész: Az élet különböző foglalkozásaiban és viszonyai között mondandó elmélkedések és imádságok. V. rész: Jó reményben levő és gyermekágyas asszonyok elmélkedése és imádságai. VI. rész: Beteg és haldokló keresztyének elmélkedése és imádságai. — A részek ezen egyszerű megnevezése mutatja a könyv gazdag tartalmát. Ismertetésére s ajánlására elég annak tudása, hogy a három ízbeli megjelenésekor nyilvánult, több oldalról jött elismerő bírálatok igaz voltát a könyv 4-ed ízben történt megjelenése fényesen igazolja. Valószínűleg általa, mit a buzgó szerző e kiadáshoz írt rövid előszava végén mond: „Az a jó Isten, ki megáldotta ezen könyv eddigi pályafutását, legyen vele ezután is, hogy tanuljanak belőle Istennel társalogni a buzgó hívek, erőt meríteni a betegek, vigasztalást a haldoklók, hogy legyen ez munkás a lelkek megtérésének nagy munkájában, Isten nagy nevének dicsőségére.

Előfizetésre való felhívást bocsátott közre legközelebb *Diószegi Mihály* turkevei ev. ref. segédlelkész, debreczeni főiskolánknak a közelmúltban volt jeles növendéke. Turkevén mult évi július hó óta készült dolgozataiból 12 egyházi beszédet óhajtott egy kötetben kiadni. E beszédekben, a mint jelzi, a váltság igazságát és boldogságát sóvárgó egyszerű emberek lelki szükségéhez akart alkalmazkodni; s hogy ez mennyiben sikerült neki, arra nézve két tudós lelkész (nevöket elhallgatja) kedvező bírálatára hivatkozik. Munkáját úgy ajánlja, mint az Ur iránt való szeretetének zálogát. Előfizetési ára 60 kr., bolti ára 80 kr. 10 példány gyűjtőjének egy tiszteletpéldánnyal szolgál. Az előfizetéseket hozzá küldendő. Mi is szívesen ajánljuk a törekvő ifju lelkészt a nt. lelkész urak támogatásába.

„A magyar közjog tanításáról“ cím alatt dr. *Horváth Ödön*, az eperjesi jogakadémia jeles tanára és a jogi oktatásügy szorgalmas írója, a magyar közjog tanításáról szóló magvas tanulmányát, a mely lapunkban jelent meg, egy csinos füzetben kiadta, hozzá csatolván még a jogi oktatás némely kérdéseivel foglalkozó két dolgozatát. Az egyiknek címe: „Ujabb miniszteri rendeletek jogi oktatásügyünk terén“; a másiknak: „A késedelmes jogi alapvizsgálatok“ A munka, melyet az érdeklődők figyelmébe ajánlunk, Eperjesen, *Kösch Árpád* üzletében 50 krért kapható.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

16. A halábori ev. reform. egyház története.

(Folyt. és vége.)

A lelkészek nevei 1777-től vannak feljegyezve, az anyakönyvek szintén ezen időtől kezdődnek. A lelkészek következők: Hete ilstván 1777-től. Csemniczy Ferencz 1782. Vámos István 1786. Ezen lelkész idejében öntetett két harang, felírása a nagyobbak: a halábori reformáta eclezsia a maga költségén öntette 1784-ban, a kisebbnek: Kőszeghi György ez harangot maga pénzén a halábori ecclák öntette. Annó 1784-ben. Isó István 1788. Székely János 1793. Várad István 1794. Vásárhelyi Sándor 1795. Galgóczi László 1796. Csengeri Pál 1798. Medgyesi László 1880-tól. Ezen lelkész idejéig az anyakönyvek igen hiányosan vezetett, mint az anyakönyvek elején be van jegyezve, „a Tiszteletes Tractusnak Parancsolatjából“ egy új anyakönyv készített és az adatok 1777-től gondosan és tisztán leírtak. (?) Kovács Sámuel predikátor volt 1808-tól. Heczel József 1813. Szini Dániel 1818. Kiss János 1822. Péter Gábor 1823. Kun Mihály 1826. Gönczi Sámuel 1834. Predikátorságában a szószék fölé egy korona készített ezen felírással: „készült ns. Halábori Matolcsy Károly úr költségén 1835. esztendőben. 1847-ben pedig egy ládat készíttettek 3 forint 50 krért. ma is használatban. 1854-től Fazekas István lett a lelkész. Lelkészkedése alatt sok és nagybecsű munkát végeztek. 1855. évben a már rozzant régi paplak elbontatott és helyébe egy teljesen új paplak építetett, mint a számadásból kitűnik, 1259 frt 80 kr költséggel, ide nem számítva a község lakosai által teljesített fuvart és napszámot. A bekerített paróchia kerítéssel véttetett körül, az udvarokon melléképületek készíttettek. Mennyibe kerültek? feltüntetve nincsenek. 1858-tól Balajthy István a lelkész, s majd 1861-től haláláig 1892. jan. 5-ig Görömbey Pál, ki a zilált anyagi viszonyokat az ő tapintatos és mindenekre kiterjedő figyelmével igyekezett megszüntetni. Magtárt alapított a sajátjából, mely mai napig az egyház apróbb kiadásait fedezi. A már rozzant fatemplom helyett egy újnak építhetésén is fáradozott, kevés alapot teremtett is, sajnos azonban, ez még oly csekély összeg, hogy a közel jövőben a már több százados rozzant fatemplom helyett, mely az ige után óhajtozók befogadására is elégtelen, új építésre kilátásunk sem lehet, hacsak az oly sokaktól és szokszor igénybe vett kiapadhatatlan forrást, az országos gyűjtést igénybe nem vesszük és a nagymélt. és Főtiszt. konvent sóhajainkat meg nem hallgatja.

Ugyancsak ezen lelkész idejében, 1863-ban a lelkész-udvaron lévő minden épület, a lakást kivéve, a tűz martaléka lett. Alig épült fel a paróchia, az árvíz az épületeket rommá tette. 1874-ben a lelkészlak zsindeleyezve és tornáczczal ellátva lett. 1878 új díjlevél készített, 1890-ben a tanítói díjazás 150 frtról 340 frtra emeltetett a lakosokra kivetett újabb egyházi adó által. 1884-ben külön álló kamara, alatta pincze készült. 1891-ben az elavult iskola renováltatott 459 frt 31 kr értékben. Szóval a lelkész szorgalmas munkásságának tanubizonyosságát adta. Legyen áldott emléke.

1892-ben a lelkész elhalálozása után a lelkész nélkül álló hívő kis sereg egy újabb megpróbáltatáson ment keresztül. Lelkészi díjlevele a 600 frt minimális fizetést nem mutatván ki, az egyházmegye valamely szomszédos községhez akarta társítani. De a hívők lelkében a vallás szikrája lángra gyult, a hithűség szót

emelt, a vallás iránt való szeretet áldozattól sem riadt vissza s a nt. egyh. megyéhez tett felterjesztésekben kimondták, hogy mintsem lelkész nélkül legyenek, 600 frt készpénzt hajlandók fizetni havonként részletekben. S az egyh. megye a régi díjlevélre elrendelte a választást (bár a 600 frtot fogadta volna el.).

1892. május havában e sorok írója lett megválasztva s vette át azon kevés ingóságot, mely az egyház vagyonyát képezi. Hogy miképen munkálkodtunk, röviden a következőkkel adhatom: 1893-ban a tornyot bezindelyeztettük, reá gombot tétettünk 56 frt értékben. Az egyház tagjainál lévő templomtőkét részben beszedtük és a beregszászi hitelintézetbe elhelyeztük, részben pedig biztosítottuk. 1893-ban a melléképületeket javítottuk, részben ujonnan készítettük 135 frt 19 kr értékben. 1894-ben a szűk és tarthatatlan állapotban lévő lelkészlakot renováltattuk 481 frt 10 kr költséggel; javításokra kiadtunk 28 frt 69 krt, az egyház telkét új kerítéssel láttuk el. Az iskolát mindennemű tanszerekkel elláttuk, az erkölcsi életet fejlesztettük. Hasznos olvasmányokat osztottunk szét, u. m. imakönyveket, ó és újszövetséget és prot. irod. termékeket.

Jegyzőkönyveink 1823-tól kezdődnek.

A tanítói lakás eredetileg mikor építetett, kikutatni nem tudtam. A tanítók nevei feljegyezve a régi korból nincsenek és csak is 1830-ban találkozom a halottak anyakönyvében ezen kifejezéssel „eltemettetett Szegedi Péter iskola rektor által“. De hogy 1853-ig ismét kik lehettek nem tudom. 1853-tól Tót Menyhért segédlelkész-tanító volt, 1853-ban Kathi Miklós segédlelkész tanító, 1854—57-ig Lukács Karoly tanító, 57—58. Kun Ádám, 58—59-ig Nagy Lajos, 59—60-ig Péntek István, 60—61-ig Kurovszky Beniamin, 61—63-ig Molnár János, 63—64-ig Szabó Mihály, 64—66-ig Jánosi Gábor, 66—68-ig Balla Ignác, 68—72-ig Szendrei Lajos, 72—73-ig Szűcs Zsigmond, 73—74-ig Balla Ignác, 74—75 Laki Károly, 75-től haláláig 1890. Csereklei Molnár Lajos. És itt kénytelen vagyok megállapodni, hogy ezen férfi munkálkodását röviden eseteljem s átadjam nevét a történelemnek. Kicsiny volt ő testileg, kicsiny szellemileg, iskolákat nem járt, képezdét nem végzett, fogalma sem volt a tanítói kötelességről, de jószíve sugallatát követve élt és munkálkodott a községért, az egyházért. A mit maga tudott, írást, számolást, olvasást, éneklést, megtanította nemcsak növendékeinek, de megtanította mind azoknak, kik óhajtották. Népkönyvtárt teremtett semmiből; olvasó egyület alakított azokból, kik a betűt is alig ösmerték, hogy tanuljanak. Énekkart állított a jobb énekesekből, idejét mindig a népért, a népnek használta és ezt 150 frt tanítói fizetésért. Méltó, hogy áldassék neve, mert ő volt az, ki a lelkészszel együtt kivették a község lakóit a tudatlanság posványából. Ő volt az, a ki elhintette a jó magot, s ma nincs a községnek lakosai közül egysé, ki írni, olvasni és számolni ne tudjon.

1890-ben Vigvári Mihály volt a segédlelkész tanító, felemelt tanítói fizetéssel, ki tudom, dicséretemre nem vágyik, de odaadó munkásságáért kénytelen vagyok neki előismerésem nyilvánítani. 91—92-ben Csatóri József, a mai napig Nemes Elek a tanító.

Gondnoki számadó könyv 1836-tól kezdődik. Gondnokok voltak a következők: Komáromi András, Komáromi Sándor, Matolcsy Károly, Kőszegi Sámuel, Kovács János, Tar Dániel, Kovács István, File Mihály, Komáromi Aloizius, Kocsis Pál, ifj. Kocsis Imre, Balog István, Matócsi József, Balog Imre, Balog József, File József, Kőszegi Bertalan a mai napig.

Egyházam történetét ennyiben foglalhatom össze

az adatok hiányossága és nem léte miatt. És most, midőn egy újabb ezer év küszöbén állunk, nem hagyhatom említés nélkül, hogy intező férfaink ne feledkezzenek meg az ily kicsiny gyülekezetekről, mert bizonyára, ha oly teher lesz a lakosok vállain, mint csak ebben a kicsiny községben is, hol csak a közmunkával keresett pénzből és ön megadóztatással fedezhetjük napi kiadásainkat, ezen új ezer év végén alig ha nem szomorubb eseményeket kell feljegyezni az utókornak.

Maradtam Haláboron, 1896. jan. 12-én.

Ifj. Lánczy József,

ev. reform. lelkész.

17. Följegyzésre méltó adatok a szatmár-németi ev. ref. egyház életéből a millenáris év alkalmából.

Szatmár-Németit az I. István király neje, Gizella által behívott németek alapították, kik és utódaik egész a reformációig róm. katolikusok valának.

Németi reformáltatásának idejét 1535-re teszik az egyházi történetírók s Dévay Bíró Mátyást tartják reformátorának; régmúltjáról, vagyis az 1610-et megelőző időbeli sorsáról keveset tudunk, miután a régi adatok, ha voltak is feljegyezve, az 1703-iki tűzvészben elhamvadtak. Annyi tény, hogy ez egyház egyike volt a legtekintélyesebbeknek, mit bizonyít az is, hogy benne 1607, 1629, s 1651-ben egyházkerületi gyűlések, 1646-ban pedig Tolnai János és a puritanismus ellen nemzeti zsinat tartatott. Tekintélyes volta mellett bizonyít az is, hogy egykor a szatmárhoz hasonló nagyobb iskolája volt.

A legrégebb templom hajdan róm. kath. templom volt; elpusztulása idejét nem tudjuk, de az aligha nem 1703-ban történt, midőn az egész város porrá égett. Alkalmassint ezután építették azon patics falú templomot, mely 1792-ig fennállott. Ezen év febr. 17-én elhatározta az egyházi előjáróság, hogy egy új templomot építsenek. E határozatot közölve a néppel, önkéntes adakozásra hívta fel azt. 1793. április 18-án a templom alapköve le is tétetett. Az építkezésben segélyezték az egyházat a városi tanács, gróf Teleky Imre és József, Szirmay Lajos Egriből és Szegő István lelkész, kinek hagyatékából készült a torony bádóg fedele. A teljesen kész épület 1802. június 13-án, szentháromság vasárnapján, szenteltetett fel. Az orgona 1814-ben készítettet, 1830-ban megújított, 1855-ben Blahunka 1000 frtért kijavította, mely összegből 700 forintot a hívek gyűjtöttek össze. A régi és gyenge szavú harang helyett a nagy harang 1805-ben öntetett. Felírata felül: „A sz.-németi H. Confson lévő közönség Szalontay Páltól is segítettve öntette 1805-ben.“ Közepén: az egyház czimere a zászlós bárány. Alul: „T. T. Gaál Sámuel praedikátor és T. Jakab Mihály és Juhász András kurátorságában. Fudit me Johann. Lázár, de Tasnád.“ 1845-ben is öntetett az egyház egy 12 és egy 6 mázsás harangot, de az előbit 1849-ben a haza oltárára ajánlotta fel. A kisebbik helyett pedig 1861-ben öntettek Walser Ferencz által Pesten egy nagyobb, melyre Ajtay Sámuel 150, a gubás czéh pedig 100 frtot adott.

Úr asztala van kettő. Terítékek: egy búzavirág színű ezüsttel díszített posztó szőnyeg, az úrasztala mindennapos terítőjéül, melyet özv. Koós Lajosné György Krisztina a németi leányok adományából szerzett; két drb. használaton kívül s 7 drb. használatban lévő abrosz, 5 drb. használaton kívül s 12 drb. használatban levő apróbb kendő vagy felső teríték.

Ezekon kívül van egy remek kivitelű értékes búzavirág színű és gazdag aranyozással ellátott úrasztali lepel,

melyet szinte özv. Koós Lajosné kezdeményezése folytán az egyház buzgó nőtagjai adományoztak.

Edények: 2 ezüst tányér gazdagon aranyozva. Az egyik ezen felíráttal: „1684 aug. 7. csináltatta az B (ecsületes) Németi városa Darnai István uram bíróságában“; a másik körirata pedig ez: „Hoc levidense munus dicatum ex amore erga Deum et Eccliam Nemetianam per Dom. Michaellem Eötvös Szegedi iudicem primarium, Petrum Csizmadia et Petrum Szitás ad distributionem Coeae Dni a. D. 1646.“ — 5 ezüst pohár gazdagon aranyozva, u. m. 1. Ily felíráttal: „1. Joh. 1. Sanguis Jesu Christi emundat nos ab omni peccato. Memento mortis Domini. Calix Ecclesiae nemethien factus a. D. 1611. Pastore Joh. B. Zölösi. Jud. p. Geo. Szabó.“ A 2-ik felírata ez: „Németi Görög László Szegedi Judit asszonynyal együtt adta ezt az pohárt az németi ecclesiának. Istenhez való jóindulatjából anno Domini 1663.“ 3. „Szatmári szabó-céh pohara an. Dni 1635., meljet a n. ref. Ecclia ajándékozott Biró András, céhmesterekben 1766. A 4-ik F.—i: „Ecclia ref. sz-nemethianae.“ 5-ik betegek pohara. F. i. ez: „Pásztohi Gergeli anno 1645. Ricsei Erzsébet adta Isten dicsőségére a sz.-németi ecclianak 1702.“ Ehez György József esperes lelkész neje Oszterlam Krisztina hagyományozott 1835. egy kis ezüst tálcát. — 7 kanna, u. m.: 1 czin kanna „Andreas Bakay, Gasparus Dezső adták 1640“, 1 más czinkanna Szegedi Eötvös Mihály adta 1647., 1 más k. „Kegyes József és felesége Joó Erzsébet adták 1783.“ 1 réz kanna, csináltatta Kegyes Mihály 1800. 1 másikat B(író) A(ndrás és) R(ácz) I(stván) 1804. készítették. 2 rézkanna, vagyis inkább veder; ajándékozták Varga Mihály polgár és felesége. 1 kenyérszelő párkányos fatábla. — Keresztelési eszközök: Egy ezüst kanna ezen felíráttal: „En Szegedi Eötvös Mihály készíttettem el Istenhez való indulatomból 1627. Ez keresztelési kannához ezüstöt Istenhez való indulatokból attanak: Taar István, Riczei János, Silye Máthé, Herpai András, Vasad István, Czögödi Szabó János, Szitás Péter, Szakál Márton ez becsületes emberek.“ Ezen kannát 1847-ben nzs. Fekete Antal és hitvese Szabó Zsuzsanna, Jurácskó J. által megújították. Van hozzá egy ezüst tálcza is e felíráttal: „Istenhezi buzgalmukból a sz.-németi ref. egyház kisdedei számukra ajándékozták ns. B. Lovas Szabó György és hitvese Molnár Zsuzsanna 1846. ápril 24.“ Ugyanekkor a keresztelésekör leendő használat végett Koós Krisztina egy ezüst szegélyű selyem kendőt adott, Kádas József asztalos pedig egy csinos fényezett szekrényt készített, melyben e ker. eszközök tartatnak.

Egyházunk életéből az újabb időből következő megemlékezésre méltó eseményekről teszünk emítést. A templom belseje renováltatott 1887-ben, u. m.: új mennyezettel látatott el és kifestetett 1689 frt 39 krért. A templom czinterme 3000 frt összeget tevő költséggel diszes vasráccsal látatott el. A torony az 1891. évben ujonnan fedetett vörös rézzel, mely 4500 frtba került és ez összeg az egyháztagnak önkéntes adakozásából folyt be.

Molnár Zsuzsanna hagyatékából prot. árva leányok részére az 1877. évben 8800 frtért Perényi- és Honvéd-utca sarkán egy szolid, teljesen jókarban levő épület vásároltatott, mely a befektetésekkel a mai kedvező árk szerint 16,000 frt összeget képvisel. Ezen kívül a Molnár Zsuzsanna-féle prot. árva leány alap czímen a helyi pénzintézetekben, részint pedig egyeseknél ingatlanra való bekebelezés mellett mintegy 10,000 frt gyümölcsöztetik s céljára csak akkor fog fordíttatni, ha a ház és a pénztőke a megkívántató összegre emeltetik.

Halmi János szatmári egyháztagnak egyházunk szegény árva tanulóinak ruhával és könyvvel való segélyezésére, néhai szülei emlékezetére az 1891. évben 500 frt készpénzt adományozott, mely takarékpénztárban van elhelyezve és évenként kamatai rendeltetése céljára fordíttatnak. Ugyan e célra Jákó Mihály egyházi főgondnok 100 frt alapítványt tett.

Egyéb, egyházunk multjára vonatkozó események meg vannak örökítve H. Kiss Kálmán, előbb mándi ref. lelkész, jelenleg n.-kőrösi ev. ref. tanítóképezde igazgató által kiadott „Szatmári reform. egyházmegye története“ című művében.

Beterjeszti Sz.-Németiben, 1896. jan. 22.

Fésős András,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

Lukács Ödön.

Egészen váratlan vesztés híre okozott a lefolyt héten mély megdöbbenést egyházi köreinkben. Egy kiváló állású egyházi férfi, a kinek tevékenységétől még sok szépet és hasznost lehetett volna reményleni, életének derekán, még teljesen munkabíró férfi korában, dült ki, mindenek fájdalmas meglepetésére, az élők soráról s ejtette ki kezéből a köztevékenység fonálát épen akkor, a midőn azt mintegy nagyobb erővel s maradandóbb alkotásokra kész elhatározással látszott megragadni. Lukács Ödön nyiregyházi ev. ref. lelkész, a feiső-szabolcsi egyházmegyének másfél évtized óta népszerű esperese s az ő kedvezményezése folytán létesült tiszántúli egyházkerület egyházi értekezletnek egyházi elnöke f. márcz. 1-én életének 53 ik évében megszünt élni. Halála által érzékeny vesztést szenvedett ref. lelkészi karunk, melynek kiemelkedő alakjává tették őt többoldalú jeles tehetségei. Nemcsak a legjobb és legrokonszenvesebb egyházi szónokok közé tartozott, hanem mint egyházi író is elismert nevet vívott ki magának s ezenkívül a költészet terén is maradandó babérokat szerzett. Ugy egyházi, mint társadalmi és politikai közéletünkben jelentékeny szerepet játszott, s egyházi és társadalmi kérdésekben liberális irányt követett. A halála és temetése alkalmával mutatkozott közrészvét érthető kifejezése volt annak a szeretetnek és tiszteletnek, a melylyel neki életében adóztak mindazon társadalmi körök, a melyekben élt és a melyek előtt ismeretes vala.

Temetése márczius 3 án ment végbe. Főt. Kiss Áron püspök úr, nem törődve az aggság gyengeségeivel, Debreczenből a temetésre utazott, hogy megható gyászimájával járuljon a szomorú szertartás fényének emeléséhez s lerója a kegyelet adóját azon férfiu koporsója felett, a ki egyik legbizalmasabb híve és tisztelője vala. A templomban Nagy Máthé Albert lelkész mondott gyászbeszédet, a sirnál Mikecz János Szabolcsmegye alispánja bucsuzott el tőle; végezetül pedig Rácz Kálmán balsai lelkész, az elhunyt esperes segédlelkésze bucsuimát mondott. A megye Kállay főispán, a város Bencs polgármester vezetése alatt jelentek meg a temetésen, a hol a róm., g. kath. és ág. ev. egyházak is képviselve voltak. A felsőszabolcsi egyházmegye lelkészi kara testületileg kísérté ki szeretett főnökét a sirig. A sárospataki főiskola küldöttségileg képviseltette magát a gyászszer-

tartáson *Mitrovics* Gyula theol. tanár és megválasztott debreczeni lelkész, *Radácsi* György theol. és *Szivós* Mihály főgimn. tanárok által. A gyámol nélkül maradt özvegy szül. *Fabriczius* Irma asszony és hat gyermeke. Isten irgalmára és az emberek jóakarására támaszkodhatnak. Gondoskodtunk arról, hogy az elhunyt esperes életrajzát illetékes kézből közölhessük.

— **A főiskolai énekkar** a magyar irodalmi önképző társulat közreműködésével Nagy József, Vecsey—Bruckner és Magyar—Kegyes alapítók emlékeztére f. hó 5-én a főiskolai énekeremben jól sikerült emlékünnepelet rendezett, a melyet Balogh Ferencz az énekkar felügyelő tanára az alapítók emlékeztetének szentelt lendületes beszéddel nyitott meg. Igazi élvezetet nyújtottak az énekermet egészen megtöltő diszes közönségnek a műsor ének-számai, ezek közt a Káldy-féle régi magyar dalok közül: a gályarabok éneke és a Rákóczy kesergője, a zivataros multnak ezen hozzánk eljutott bánatos akkordjai, melyeket az énekkar Mácsai Sándor énektanár vezetése mellett kiváló szabatossággal és művészi fel fogással adott elő. Volt még komoly és vig szavalat és humoros felolvasás is. A műsornak vig tárgyú számait azonban, tekintettel az ezen iskolai ünnepélyeken megjelenő művelt közönség izlésére, gondosabb körültekintéssel kellene megválasztani. Az ünnepélyen a kegyes alapítók családtagjain kívül ott láttuk főt. Kiss Áron püspök urat, Sass Béla akad. igazgatót és több főiskolai tanárt.

— **Pap Gábor utóda.** A dunántúli ev. ref. egyházkerületben a püspöki állás betöltése iránt elrendelt második szavazás alkalmából befolyt szavazatlapon s f. hó 14-én Tisza Kálmán főgondnok elnökle alatt működő bizottság által felbontatván, a következő eredmény derült ki: Befolyt összesen 276 érvényes szavazat. Ebből Antal Gáborra esett 152, Czike Lajosra 124. E szerint 28 szótöbbséggel *Antal Gábor* választatott meg püspöké, kinek ünnepélyes beiktatása márcz. 25-én tartandó egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni.

— **A debreczeni tanári kör** márcz. 7-én tartja rendes havi ülését, a mikor *Sinka* Sándor, főiskolánk jeles tanára fog értekezést olvasni az érettségi vizsgálat és a fölmentések kérdéséről. A dolgotat lapunk egész terjedelmében fogja közölni.

— **Válasz a nyílt levélre.** Vadas Gyula t. lelkész-társam a „Debreczeni Prot. Lap“ hasábjain felszólított, hogy az általam tervezett s a „Hajnal-alap“-ból kiadandó belmissiói almanach magyar címet kapjon. Válaszom e felszólításra a következő: Más oldalról is kaptam hasonló felszólítást s szívesen adok magyaros címet, mert hiszen előttem a kiadandó mű *tartalma* a fődolog, nem a cím s nagyon természetesen, én is szívesebben használok magyar szót, ha az megfelel. Örömmel veszem tudomásul, hogy Vadas Gyula lelkész-társam már most is 5 példányt rendel. Nemsokára — azt hiszem a Hajnal 4-ik számában — már közölhetem, hogy kik működnek közre. A mű ára most már bizonyosan 50 kr. lesz. E csekély összeget már most is beküldheti bárki is Hornyánszky Viktorhoz. A begyűlt összeg a Hajnal-alap gyarapítására fordíttatik. Isten áldását kívánom t. lelkész-társam buzgó működésére. Szabó Aladár, református theol. tanár.

— **Fölvívás tiz éves találkozóra.** Több oldalról nyert biztatás alapján fölkérem azokat a volt tanuló-társaimat, a kikkel most tiz éve (1886. júniusában) együtt végeztük (Debreczenben) a theologia IV-ik évfolyamát: legyenek szívesek levélben tudatni velem,

hogy hajlandók volnának-e az idei 10-ik évforduló alkalmából *találkozóra* jönni össze Debreczenbe? A napot később határoznánk meg. A válaszokat várja szeretettel (Felfalu, posta *Szász-Régen*) Szabolcska Mihály, ref. lelkész. (A többi egyházi lapok Nagytiszteletű Szerkesztőit tisztelettel kéri a közlő e kis fölvívás szíves átvételére.)

— **Az erdődi ev. ref. főkegyház** templom- és iskolaépítési alapjára ujabban a következő adományok küldettek kezeimhez: tek. Szilágyi Dienes fölbirtokos ur K.-Daróczról 10 frt, Csighy István s. lelkész ur ugyanonnan 5 frt, a szatmár-németi reform. egyház 20 frt, ugyanezen egyház hivei között eszközölt gyűjtés folytán 17 frt, Márk Endre köz- és váltóügyvéd ur Debreczenből 5 frt, Magoss György köz- és váltóügyvéd ur Debreczenből 1 frt, a h.-bösszörményi ref. egyház 3 frt 54 kr., az alsók sarkadi ev. ref. egyház 1 frt, a kun-szentmiklósi ref. egyház 2 frt, végül Kolozsvár sz. kir. város hatósága 25 frtot. Mely kegyes adományokért a nemes adományozóknak kisdud egyházunk nevében hálás köszönetemet nyilvánítom. Erdőd, 1896. évi február 12. napján. *Virágh* Mihály, egyházi főgondnok.

TARTALOM-JEGYZÉK: A hittanhallgatók létszámának apadásáról. Dr. Erdős József. — Tárca: Jézus gondolatai az Isten országa jövőjéről. Dr. Bartók Jenő. — Felvilágosításul. Dr. Erdős József. — A Kanyaró-féle unitárius történetírás jellemzéséhez. Zoványi Jenő. — Tanügy: Vegyes tanügyi hírek. r. v. — Irodalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 16. A halábori ev. reform. egyház története. Ifj. Lánzy József. — 17. Fölvívásra méltó adatok a szatmár-németi ev. ref. egyház életéből a millenáris év alkalmából. Fésős András. — Külön felélek. — Pályázat.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat tanári állásra.

Az államilag segélyezett *silahi* ev. ref. főgymnásiumnál betöltendő rendes tanszékre ezennel pályázatot nyitunk.

A tanszékkel egybekötött javadalom ez idő szerint előleges évnegyedi részletekben kiszolgáltatandó 1200 frt fizetés, 240 frt szálláspénz s két ízben 100—100 frt, ötödéves korpótlék.

Az állami segélyezésre vonatkozó szerződésnek folyamatosan levő megújításakor a tanszék javadalma (fizetésben korpótlékok nagyságában és számában) egyenlő lesz az állami középiskolák tanárainak fizetésével.

Folyamodhatnak okleveles ev. ref. vallású egyének, kik a *magyar irodalom és latin nyelv*, vagy a *magyar irodalom és német nyelv* tanítására vannak képesítve.

A választás az erdődi ev. ref. egyházkerület jogkörébe tartozik. A megválasztott jogos és kötelezett tagja lesz a felekezeti tanárok részére felállított országos nyugdíjintézetnek.

Az állomás az 1896/7. tanév megnyitásakor foglalandó el.

A kellően felszerelt pályázati kérelmek legkésőbb *márczius 30-ig* beküldendők a fent nevezett iskola előljáráshoz.

Az erdődi ev. ref. egyházkerület Igazgató Tanácsától. Kolozsvárott, 1896. évi február hó 24-én.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök helyettes.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.